

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ФАКУЛЬТЕТ № 2
КАФЕДРА УКРАЇНОЗНАВСТВА**

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ**

**з навчальної дисципліни
«ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

Галузь знань 12 «Інформаційні технології»

Спеціальність 125 «Кібербезпека»

Спеціалізація «Безпека інформаційних та комунікаційних систем»

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 2
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 29.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри українознавства факультету № 2 (*протокол від 29.08.2023 № 8*)

Розробники:

1. Завідувач кафедри українознавства факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор філологічних наук, професор – **Чорний І. В.**
2. Доцент кафедри українознавства факультету № 2 ХНУВС, кандидат філологічних наук, доцент – **Перцева В.А.**

Рецензенти:

1. Доцент кафедри мовної підготовки ДБТУ, кандидат філологічних наук, доцент – **Герман Л.В.**
2. Доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент – **Дедурін Г.Г.**

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни					
	Всього	з них:				
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота
Семестр № 1						
Тема № 1.1 Стародавня та середньовічна історія та культура України. Прадавня історія України: від появи людини до утворення давньоруської держави	14	4	1		-	9
Тема № 1.2. Стародавня та середньовічна історія та культура України. Київська Русь. Княжа доба	10	4	1		-	5
Тема № 1.3 Стародавня та середньовічна історія та культура України. Литовсько-польська доба	10	2	-		-	8
Тема № 2. Історико-культурний розвиток українських земель у козацько-гетьманську добу (XVI-XVIII ст.).	14	4	2		-	9
Тема № 3. Українське національно-культурне відродження: витоки, сутність, наслідки (XIX - поч. XX ст.).	18	2	2		-	14
Тема № 4. Українська державність та культура в добу Новітнього часу (1917-1991).	12	2	2			8
Тема № 5. Особливості історико-культурного розвитку незалежної України (1991-2023)	12	2	2		-	8
Всього за семестр № 1:	90	20	10		-	60
Всього за весь термін навчання:	90	20	10		-	60

2. Методичні вказівки до семінарських занять

ТЕМА № 1

Стародавня та середньовічна історія та культура України

Семінарське заняття № 1

Стародавня та середньовічна історія та культура України

Навчальна мета заняття: Розібрати питання стосовно стану українських земель в давній. Охарактеризувати досягнення культури цього періоду.

Кількість годин 2 год.

Навчальні питання:

1. Предмет та задачі історії та культури України. Періодизація історії та культури України.

2. Українські землі в період первісного суспільства: особливості історико-культурного розвитку.
3. Кочові племена на та античні міста на терені України.
4. Становлення східнослов'янської державності з центром у Києві.
5. Піднесення і розквіт Київської Русі.
6. Період роздроблення. Утворення Галицько-Волинського князівства і його роль у збереженні традицій східнослов'янської державності.
7. Культура Київської Русі.
8. Литовсько-польська доба.

Методичні вказівки до навчальних питань:

Під час розгляду 1-го питання слід зупинитись на питаннях щодо предмета та задач курсу «Історія та культура України». Також треба розглянути проблему періодизації історії та культури України, коротко схарактеризувавши кожен із періодів.

Розглядаючи 2-е питання, розкрийте поняття про первісні форми організації людей. Поява примітивних знарядь праці. Розвиток засад раціональних знань, мистецтва. Зародження релігії, її початкові форми. Неолітична революція. Поява кераміки. Археологічні культури епохи неоліту. Слід торкнутися проблеми зростання позитивних знань людини. Ускладнення змісту образотворчого мистецтва, перехід до умовної манери. Еволюція релігії. Культура доби металів. Перший та другий великі суспільні розподіли праці. Нові форми мистецтва. Мегалітична архітектура.

Вивчаючи 3-є питання, треба розглянути питання щодо заселення українських земель племенами кочових народів. Життя та побут кіммерійців. Скіфи, що писали про них античні історики. Що відомо про їхню культуру та світогляд. Скіфське мистецтво, його особливості, «звіриний стиль» у ньому. Розгляньте особливостях соціального устрою сарматів, покажіть роль жінки в суспільстві. Також необхідно торкнутися питань матеріальної культури сарматів. При розгляді античності на терені України, треба вказати на її роль у подальшому розвитку європейської культури. Який вплив мала антична культура на культуру східних слов'ян. Назвіть грецькі міста-колонії в Причорномор'ї та розкажіть про особливості їхньої культури. Релігійні погляди стародавніх греків, особливості їхньої літератури та мистецтва.

Починаючи розгляд 4-го питання, передусім слід звернути увагу на теорії походження слов'ян – міграційну та автохтонну. В чому їх сутність? Зверніть увагу на існування декількох теорій виникнення держави у східних слов'ян (норманської, антинорманської, хазарської тощо). За яких умов вони виникли та в чому їх сутність? Якої точки зору на виникнення держави у слов'ян дотримується більшість сучасних дослідників?

Зазначте, що фактична історія Київської Русі починається з часу походу новгородського князя Олега до Києва у 882 р., під час якого було поєднано південні та північні східнослов'янські племена. Чим був викликаний цей похід? Чому Олегу відносно легко вдалося посісти київський княжий престол? Визначте основні напрямки внутрішньої і зовнішньої політики князів Олега (882-912) та Ігоря (912-945). Розглядаючи правління княгині Ольги (945-964),

слід звернути увагу на запроваджені нею реформи, її зовнішньополітичну діяльність. Князювання сина Ігоря та Ольги Святослава (964-972) позначилось проведенням низки військових походів. Святослав надавав перевагу силовим заходам. Вкажіть основні походи здійснені цим князем та їх наслідки для зовнішньої і внутрішньополітичного становища держави.

При вивченні 5-го питання слід зазначити, що піднесення і розквіт Київської Русі припали на правління князів Володимира Великого (980-1015) та Ярослава Мудрого (1019-1054). За часів Володимира Великого в цілому завершився процес збирання слов'янських земель. Володимир зміг побудувати досить ефективний апарат державного управління послідовно здійснивши адміністративну, військову, податкову реформи. Що саме вони змінили в державі? Звичайно найбільше значення мала релігійна реформа Володимира, а саме запровадження християнства. З'ясуйте причини цієї реформи, її основні етапи. Чому саме візантійське християнство обрав Володимир в якості державної релігії? Визначте ставлення різних соціальних груп до запровадження християнства.

Ярослав Мудрий продовжив політику свого попередника спрямовану на укріплення держави, піднесення її міжнародного авторитету. Велику увагу цей князь приділяв розвитку освіти та культури. Наведіть конкретні приклади діяльності Ярослава у цій сфері. Пригадайте, який внесок цей діяч зробив у законотворчу діяльність? Якими методами князь користувався при проведенні зовнішньої політики? Що таке політика «шлюбної дипломатії»?

Розглядаючи 6-е питання, зауважте, що після смерті Ярослава Мудрого у Київській державі дедалі помітнішими стали центробіжні тенденції. Окремі князівства починають виходити з-під влади Києва. Остання спроба зупинити ці процеси пов'язана з князюванням Володимира Мономаха (1113-1125). Що вам відомо про його діяльність? Правління цього князя лише призупинило розпад держави але не припинило його. До початку XIII ст. Київської Русі, як єдиної держави, вже фактично не існувало. В чому полягали основні причини розпаду Русі, чи був не відворотнім цей процес? З'ясуйте значення Київської Русі в історії України.

Одними з перших, ще наприкінці XI ст., курс на відокремлення від київського центру обрали Галицьке та Волинське князівства. Які фактори, на вашу думку, сприяли цьому? Згодом ці князівства об'єдналися у єдину Галицько-Волинську державу. Коли саме це сталося та хто відіграв вирішальну роль у процесі об'єднання? З чим пов'язаний тимчасовий занепад та розпад цього державного утворення у 1205-1238 роках? Нове піднесення Галицько-Волинської держави припадає на часи правління Данила Галицького (1238-1264). Окресліть основні напрямки його внутрішньої та зовнішньої політики. Визначте роль Галицько-Волинського князівства в історії української державності.

При висвітленні 7-го питання зверніть увагу на особливості формування культури Київської Русі. Що є її першоджерелами? Дохристиянська культура Русі. Українська демонологія та традиційні звичаї й обряди українців. Розкрийте роль християнізації Русі як важливого фактору розповсюдження

книжкового знання. Перші бібліотеки. Охарактеризуйте зародження і розвиток шкільної освіти. Які літературні жанри отримали найбільше поширення в цю епоху? Назвіть найважливіші риси давньоруської літератури. Зробіть аналіз особливостей архітектури Київської Русі. Які запозичені (європейські, візантійські) та оригінальні (слов'янські) архітектурні форми використовувались в Київській Русі? Символіка архітектурних форм.). Ікони Київської Русі. Мистецтво книжкової мініатюри.

Висвітлюючи 8-е питання, розгляньте основні етапи Литовсько-польського періоду в історії України. Чим характеризується кожний з них. Розгляньте низку так званих уній, які було заключено тоді (Кревську, Городельську, Люблінську, Берестейську). Які вони мали наслідки для українців? Яким чином змінилося становище православної церкви після укладання Берестейської унії? Торкаючись релігійного питання в Україні, слід зупинитися на діяльності братств. Що це були за організації, з кого складалися та яку мету перед собою ставили? З'ясуйте, які специфічні умови формування української народності позначилися в період XIV – поч. XVII ст. Що таке секуляризація і в яких формах вона проявилась в українській культурі XVI-XVII ст.? Вплив ідей Ренесансу на розвиток української культури.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Антропоцентризм античної культури.
2. Яку роль зіграло прийняття християнства Володимиром Великим у подальшому розвитку давньоруської культури?

Теми рефератів:

1. Трипільська культура.
2. «Звіриний» стиль у мистецтві давніх скіфів.
3. Архітектура міст Північного Причорномор'я.
4. Вірування стародавніх слов'ян.
5. Перші давньоруські князі.
6. Література Київської Русі.
7. Берестейська унія і полемічна література.

Література

1. Бойко О.Д. Історія України. К., 2016. С. 9-128.
2. Історія та культура України : навчальний посібник / Уклад. Дедурін Г.Г., Іванов С. Ю., Чорний І.В. Харків : ХНУВС, 2017. С. 3-13.
3. Греченко В. А. Історія та культура України : підручник. Харків : ХНУВС, 2017. С. 7-90.

ТЕМА № 2

Історико-культурний розвиток українських земель у козацько-гетьманську добу (XVI-XVIII ст.)

Семінарське заняття № 1

Історико-культурний розвиток українських земель у козацько-гетьманську добу (XVI-XVIII ст.)

Навчальна мета заняття: Визначити причини виникнення українського козацтва та утворення Запорізької Січі. Розглянути діяльність гетьмана Б.Хмельницького, під проводом якого відбувалась Національно-визвольна війна 1648-1657 рр. Встановити та охарактеризувати основні події в національно-культурному житті українців за доби Руїни, гетьманування І.Мазепи та в умовах форсованого наступу російської імперської влади на автономію українських земель у XVIII ст.

Кількість годин 2 год.

Навчальні питання:

1. Виникнення українського козацтва. Запорізька Січ.
2. Козацько-селянські повстання кінця XVI – I пол. XVII ст.
3. Національно-визвольна війна 1648–1657 рр.
4. Доба Руїни. Розкол України.
5. Внутрішня і зовнішня політика гетьмана І. Мазепи.
6. Ліквідація автономії українських земель XVIII ст.
7. Українське бароко та культура Просвітництва в Україні.
8. Феномен козацької культури.

Методичні вказівки до навчальних питань:

Розглядаючи 1-е питання про виникнення українського козацтва, зверніть увагу на походження терміну «козак» та його еволюцію у процесі української історії. Одним з головних аспектів цього питання є проблема, пов'язана з причинами виникнення українського козацтва. Проаналізуйте основні теорії походження козацтва, визначте, яка з них, на вашу думку, є найдостовірнішою. Проблемним в історичній літературі є також питання про час виникнення українського козацтва. Усвідомте різницю між виникненням терміну «козак», виникненням українського козацтва взагалі і заснуванням Запорозької Січі. Яка частина населення подавалася в козаки і чому? Чим пояснити, що у козаки йшов лише деякий відсоток населення? Які риси характеру повинні були бути у козака? Назвіть і прокоментуйте основні умови прийняття в козаки.

Час утворення Запорозької Січі, її устрій. Чому існував саме такий військово-адміністративний устрій на Січі? Чому ця організація козаків так називається? Якими були функції гетьмана, кошового отамана, військового судді, осавула, військового писаря? Як називалися їх клейноди та що це таке? Якою була процедура обирання кошового отамана? Поясніть, чому другою особою після кошового отамана на Січі був військовий суддя. Чим керувався суддя, призначаючи покарання для запорожців? Якими були ці покарання? Чи була у козаків смертна кара? Висвітліть роль військового писаря у діяльності Запорозької Січі. Чому йому вдавалося відігравати таку значну роль? На які підрозділи поділялося козацьке військо? Хто такі «діди»? Поясніть, які функції виконували військові служителі. Чому їх не обирали? Який орган вважався вищою владою на Січі?

При висвітленні 2-го питання покажіть, у чому були причини козацько-селянських повстань кінця XVI ст.? Назвіть основні події, пов'язані з цими повстаннями. У чому причини їх поразок? Чому після поразки повстання С. Наливайка у 1596 р. майже 30 років повстань не було, хоча причини для них зберігалися? Чим пояснити низку частих козацьких повстань у 1625-1638 рр.? Який характер мали усі ці повстання? Що ви знаєте про їх керівників? Необхідно вияснити, яке значення мали ці повстання для подальшої національно-визвольної боротьби усього українського народу. Наостанок, сформулюйте значення українського козацтва в історії XV-XVII ст. та історії України в цілому. В середині XVII ст. в українських землях спалахнуло потужне козацько-селянське повстання, що з часом переросло у справжню національно-визвольну війну. Ті докорінні зміни, які вона викликала у соціально-економічних відносинах, геополітичній ситуації в регіоні, дають підстави вважати ці події Національною революцією.

Починаючи розгляд 3-го питання, передусім треба з'ясувати основні групи причин, що спонукали різні верстви українського населення взятися до зброї, пов'язати їх з тогочасною внутрішньополітичною ситуацією у Речі Посполитій. Наступним кроком буде визначення конкретних передумов, що зробили можливим початок і розгортання масової боротьби українського народу. Тут доцільно звернутися до характеристики постаті Богдана Хмельницького. Як сталося, що довгий час цілком лояльний до польської влади чигиринський сотник, опинився на чолі повсталих мас? Важливим аспектом розгляду проблеми повинно стати встановлення характеру та рушійних сил Національної революції. Який соціальний стан відігравав головну роль у цих подіях? Чому? З'ясування характеру Національної революції та Визвольної війни можливе за умови визначення тих основних цілей, що ставили перед собою її учасники.

Переходячи до характеристики першого етапу збройної боротьби, слід відзначити, що він відбувався за відчутної переваги козацько-селянського війська, яке здобуло низку блискучих перемог. Де саме було здобуто перемоги військом Богдана Хмельницького? Яку роль в цих перемогах відіграв фактор союзу з Кримським ханством? В чому, на ваш погляд, полягали основні засади успіху українців на першому етапі боротьби? Наприкінці 1648 р., досягнувши етнічних кордонів України, військо Б.Хмельницького досить несподівано припиняє подальші наступальні дії, а гетьман починає мирні переговори з польською стороною. Згодом було укладено українсько-польське перемир'я під Замостям. Наскільки доречним та виправданим був цей крок? Якими міркуваннями керувався Хмельницький, коли приймав відповідне рішення?

На початку 1649 р. більшість українських етнічних територій було звільнено від польсько-шляхетського панування. Яку назву отримали ці землі? Охарактеризуйте адміністративно-територіальний устрій Козацької держави, її межі, систему політичного управління. Кому належали основні владні повноваження? Зверніть увагу на ті зміни, що сталися у соціально-економічній сфері. Яким чином було вирішено аграрне питання? Чи всі верстви це в повній мірі влаштовувало? З'ясуйте, чи існували внутрішні протиріччя у Козацькій

державі. Якщо так, чим вони були викликані? Які зміни у соціальній структурі населення української держави відбувалися протягом війни? Проаналізуйте ситуацію в релігійному житті України. Яку позицію зайняло українське православне духовенство щодо Визвольної війни?

Розглядаючи події другого етапу збройної боротьби (1649-1653), треба відзначити, що козацьке військо Хмельницького поступово втрачало стратегічну ініціативу. Чим, на ваш погляд, це було зумовлено? Зупиніться на характеристиці найважливіших подій цього періоду, а саме: битв під Збаражем, Берестечком, Батогом, Жванцем. Порівняйте умови Зборівського та Білоцерківського мирного договорів. Як вони були пов'язані з перебігом бойових дій? Поміркуйте, чому не дивлячись на ненадійність союзницьких відносин з Кримським ханством, Хмельницький саме до нього раз по раз звертався з пропозицією спільних дій? Дайте загальну оцінку співвідношення сил наприкінці 1653 р.

З огляду на вкрай важке становище Гетьманщини, влітку-восени 1653 р. Хмельницький істотно активізує московський вектор своєї зовнішньої політики. Які існували альтернативи українсько-російському союзу? Чому все ж таки на Московському царстві в якості союзника, зупинив свій вибір Хмельницький? Стисло охарактеризуйте українсько-російські стосунки у 1648-1653 рр. Виходячи з їх аналізу, з'ясуйте, чому цей союз не виник раніше?

В січні 1654 р. московське посольство прибуло до Переяслава на зустріч з представниками козацької старшини. Як ви гадаєте, чому саме Переяслав, а не Київ було обрано місцем проведення зустрічі? Розкажіть, як відбувалася Переяславська Рада. Особливу увагу зверніть на позицію Богдана Хмельницького. Рішення Переяславської Ради зафіксували перехід Козацької держави під протекторат Московського царства. Конкретні умови перебування України в його складі були визначені Березневими статтями. Охарактеризуйте цей документ. Чи був виправданим такий крок? Окремо зупиніться на розумінні акту Переяславської Ради українською козацькою елітою та московською верхівкою. В чому полягали головні розбіжності між ними? З'ясуйте оцінки, що надавали Переяславській угоді історики минулого, сучасні українські та російські дослідники. На основі їх аналізу, визначте основні підходи до вирішення цієї проблеми у історичній науці.

Як розгорталися події на завершальному етапі війни та Національної революції? Наскільки ефективним виявився для козацького війська союз з Московським царством? В чому конкретно виявила себе допомога Росії Хмельницькому? У 1656 р. Московське царство укладає з Річчю Посполитою Віленське перемир'я. Чи відповідало це Переяславській угоді та Березневим статтям? Після виходу з війни Москви, український гетьман відчайдушно намагався знайти нових союзників для продовження боротьби. До яких країн звертався Хмельницький? Чому, на ваш погляд, життєздатної коаліції так і не виникло? У вересні 1657 р. Богдан Хмельницький помирає, що стає фактичним завершенням національно-визвольних змагань. Охарактеризувавши його політичну, дипломатичну та військову діяльність, визначте історичну роль цієї особистості. В чому основні причини невдач українців на завершальному етапі

боротьби? Підбийте остаточні підсумки Національної революції та Визвольної війни. Чи було досягнуто тих цілей, що ставилися їх учасниками? Яке історичне значення мали події 1648-1657 рр., у контексті українського націо та державотворення?

Необхідно розпочати розгляд 4-го питання з тлумачення терміну «руїна». Слід розглянути боротьбу гетьманів і старшинських груп за владу за часів «руїни», їх орієнтацію у своїй боротьбі на Польщу, Росію, Туреччину. У рамках питання необхідно розкрити внутрішню та зовнішню діяльність гетьманів Ю. Хмельницького, І. Виговського, П. Тетері, І. Брюховецького, Д. Многогрішного, І. Самойловича. Особливої уваги потребує розгляд діяльності гетьмана П. Дорошенка у внутрішній політиці, його дії в об'єднанні українських земель, протурецька орієнтація гетьмана та його домовленості з Туреччиною. Важливого значення у цей період набуває геополітичне становище України між Польщею, Росією та Туреччиною і, як наслідок, міжнародні договори щодо українських земель: Андрусівське перемир'я 1657, Бучацький договір 1672, Бахчисарайський мир 1681, «Трактат про вічний мир» 1686.

При розгляді 5-го питання слід з'ясувати причини ворожнечі сторін та місце і роль України у Північній війні, роль українців у військових діях поза межами України. Особливої уваги потребує розгляд внутрішньої політики І. Мазепи, його діяльність у галузі культури, зовнішня політика гетьмана, Коломацькі статті, таємні переговори І. Мазепи з Карлом XII, їх причини та наміри, союз зі Швецією. Необхідно також розглянути військові дії на території України, причини та наслідки. Полтавську битву 1709 р. та її роль у Північній війні. Треба розглянути, як розгорталися події після смерті гетьмана: Козацька рада 1710 року та обрання гетьмана в еміграції П. Орлика, його конституції.

Аналізуючи 6-е питання, необхідно з'ясувати, у складі яких держав опинилися українські землі та їх політичне становище, яку політику проводила Польща по відношенню до Правобережної України, її еволюцію, висвітлити питання, пов'язані з гайдамацьким рухом: його виникнення, соціальна база, етапи розвитку; «Коліївщини» 1768 р. Особливої уваги потребує розгляд стану Української козацької держави у складі Російської імперії, ліквідація автономії, етапи, форми та методи їх взаємодії. Необхідно розкрити причини й характер обмеження прав гетьманів І. Скоропадського, П. Полуботка, Д. Апостола, К. Розумовського. Слід розглянути діяльність та наслідки Першої й Другої Малоросійських колегій, правління гетьманського уряду (Міністерське правління); знищення царизмом Запорізької Січі; ліквідацію полкової адміністративно-територіальну систему на Гетьманщині; три поділи Польщі та поділ українських земель на кінець XVIII століття між двома імперіями – Російською і Австрійською.

Висвітлюючи соціально-економічний розвиток України у XVIII столітті, слід звернути увагу, в яких умовах та у межах яких держав опинилися українські землі, з'ясувати їх становище, розвиток економіки та соціальну структуру, порівняти форми володіння землею, розглянути становище панівного класу, залежного населення. Необхідно проаналізувати причини та

наслідки другого юридичного оформлення кріпацтва на Лівобережжі, реакцію на політику держав, розглянути причини, характер і значення селянських повстань. Слід звернути увагу на розвиток сільського господарства, промисловості, ремісничого виробництва, розвиток міст, створення та діяльність мануфактур, розвиток товарного виробництва. Особливої уваги потребує розгляд внутрішньої (ярмарки, базари, торги) та зовнішньої торгівлі.

Розглядаючи у 7-му питанні особливості культурного розвитку українських земель у козацько-гетьманську добу, з'ясуйте, яке місце в українській культурі посідає козацтво. Охарактеризуйте українське козацтво як культурний феномен. Сформулюйте вашу особисту думку про роль українського козацтва у формуванні української національної ідентичності. Що з «козацької ідеї» заслуговує, на вашу думку, на збереження, а що є застарілим та гальмує подальший розвиток сучасної української національної ідентичності?

Висвітлюючи при розгляді 8-го питання культуру XVIII ст., зупиніться, по-перше, на соціально-економічних передумовах доби Просвітництва, її витоках. По-друге, охарактеризуйте філософію раціоналізму як фундамент Просвітництва (віра в розум людини як провідна ідея епохи). Що таке «наукоцентризм». Порівняйте основні ідеї західноєвропейського, російського і українського Просвітництва. Як відбувалось становлення нової системи освіти. У чому полягає реформа церкви і освіти в Україні? Охарактеризуйте роль і значення в культурному розвитку України Києво-Могилянської академії. Проаналізуйте характерні риси бароко: монументальність, асиметричність, декоративна пишність (в архітектурі), динамічність, яскрава рухливість (у скульптурі), контрастність, емоційність (у живописі), драматизм, вишуканість, символізм (у літературі). Барокові форми у музичному мистецтві. Символізм бароко. Що таке «козацьке бароко»? Коли воно виникає? Які пройшли етапи розвитку. В чому його своєрідність? Архітектура українського бароко. Яке місце посідає література в культурному житті України у цей час? Г. Сковорода як засновник українського екзистенціалізму.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Конституція П. Орлика.
2. Теорія «сродної праці» Г. Сковороди.

Теми рефератів:

1. Богдан Хмельницький – видатний державний діяч, полководець і дипломат.
2. Козацтво – головна сила Визвольної війни.
3. Видатні полководці Визвольної війни: М. Кривоніс, Д. Нечай, І. Богун.
4. Військове мистецтво українських козаків.
5. Козацька педагогіка.
6. Державотворча діяльність гетьмана І. Мазепи.
7. Феномен українського бароко.
8. Світобачення епохи Просвітництва.

9. Григорій Сковорода: філософ, поет, педагог.

Література

1. Бойко О.Д. Історія України. К., 2016. С. 129-212.
2. Історія та культура України : навчальний посібник / Уклад. Дедурін Г.Г., Іванов С. Ю., Чорний І.В. Харків : ХНУВС, 2017. С. 25-42.
3. Греченко В. А. Історія та культура України : підручник. Харків : ХНУВС, 2017. С. 90-126; 135-184.

ТЕМА № 3

Українське національно-культурне відродження: витоки, сутність, наслідки (XIX – поч. XX ст.)

Семінарське заняття № 1

Українське національно-культурне відродження: витоки, сутність, наслідки (XIX – поч. XX ст.)

Навчальна мета заняття: Проаналізувати особливості національно-культурного становища українських земель у складі Російської та Австрійської імперії у XIX ст. З'ясувати основні етапи національного відродження та роль у цьому процесі Т. Г. Шевченко.

Кількість годин 2 год.

Навчальні питання:

1. Розвиток українських земель у складі Російської та Австрійської імперій у I пол. XIX ст.
2. Особливості соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку українських земель у II пол. XIX ст.
3. Українська культура XIX ст.: від романтизму до реалізму.

Методичні вказівки до навчальних питань:

Розпочинаючи розгляд 1-го питання, необхідно з'ясувати, які українські землі та у результаті яких подій потрапили до складу Російської та Австрійської імперій. Особливої уваги потребує розгляд двох суспільно-політичних систем, у яких опинилися українські землі. Порівнюючи становища українських земель у складі Австрійської та Російської імперій, необхідно розглянути адміністративний устрій, соціальну структуру населення, становище класів та політику, яка проводилася щодо них, розглянути зв'язок із зміною соціально-економічних відносин з формування нових класів, з'ясувати причини їх формування. Переходячи до розгляду розвитку економіки в українських землях у складі Російської імперії, слід звернути увагу на її феодально-кріпосницький характер та описати її розвиток у першій половині XIX століття, звертаючи увагу на те, за яких умов поступово почали розвиватися капіталістичні відносини в сільському господарстві (товаризація виробництва поміщицького господарства) та промисловості, розглянути розвиток внутрішньої та зовнішньої торгівлі.

Розглядаючи політичне становище західноукраїнських земель, необхідно в першу чергу з'ясувати, які землі входили до складу Австрійської імперії, їх адміністративний устрій, особливості політики, яку проводила Австрійська

імперія по відношенню до населення Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття, наголосити на відмінностях у їх становищі та політиці, яка проводилася щодо українських земель у складі Російської імперії. Переходячи до розгляду соціальної структури населення, необхідно у своїй відповіді сконцентрувати увагу на панівних і залежних верствах населення, акцентуючи увагу на їх етнічній приналежності. Розкриваючи питання економічного розвитку західноукраїнських земель, слід з'ясувати його характер, розглянути розвиток сільського господарства й промисловості. Також слід простежити перехід економіки до капіталістичного виробництва і порівняти його з подібними процесами, що відбувалися в українських землях у складі Російської імперії. Особливої уваги потребує розгляд подій 1848-1849 рр., зокрема скасування кріпацтва та його наслідки для розвитку економіки.

Розкриваючи питання українського національного відродження, необхідно звернути увагу на його сутність, наголосити на етапах розвитку, зважаючи на те, що початок українського національного відродження умовно пов'язують з виходом у світ першої частини твору І. Котляревського «Енеїда» (1798 р.). Треба пояснити, чому саме цей твір можна вважати початком українського національного відродження. Розкриваючи питання розвитку національного відродження в Східній Україні, слід висвітлити фольклорно-етнографічний етап розвитку відродження, роботу комісії Геральдія у Санкт-Петербурзі та її роль у розвитку українського національного відродження. Особливої уваги потребує розгляд творів «Історія Русів» (анонімного автора), «Історія Малої Росії» Д. Бантиша-Каменського та їх роль у формуванні національної самосвідомості українського народу, проаналізувати поширення романтизму в Україні, становлення нової української літератури. Слід акцентувати увагу на політизації українського національного відродження в першій половині XIX століття, розкрити роботу Кирило-Мефодіївського товариства, зокрема, програмні документи, діяльність та його роль в українському національному відродженні.

Висвітлюючи особливості розвитку українського національного відродження в Західній Україні, слід звернути увагу на феномен «рутенства», збереження традицій та самосвідомості у родинах дрібних греко-католицьких священників, відкриття руського інституту «Студіум рутенум» при Львівському університеті та його внесок у розвиток національного відродження в Західній Україні, охарактеризувати Львів 30-х рр. XIX століття як центр українського національного відродження в Західній Україні. Семінарист при розкритті питання повинен звернути увагу на час появи, діяльність демократично-просвітницького та літературного угруповання «Руська трійця», революцію 1848-1849 рр. в Австрійській імперії та участь у ній українців, діяльність Головної Руської ради, розкрити особливості першого українського досвіду парламентаризму.

Аналізуючи при розгляді 2-го питання соціально-економічний розвиток України у другій половині XIX століття, слід розглянути відмінності їх розвитку у межах двох імперій. В українських землях, які були у складі Російської імперії, у цей період склалася гостра криза самодержавно-

кріпосницької системи. Які заходи здійснила влада для її подолання? Чи вдалося повністю позбутися кризових явищ? Під час висвітлення цього питання треба наголосити на скасуванні кріпосного права та проведенні ліберальних реформ 60-70-х рр. XIX століття. Розкрити причини, сутність та їх значення для соціально-економічного розвитку, умови скасування та основні документи. Серед проведених реформ треба звернути увагу на земську, місцевого самоврядування, судову, військову, фінансову та освітню. Які вони мали наслідки для соціально-економічного розвитку українських земель? Які відбулися зміни у розвитку сільського господарства та промисловості? Особливої уваги потребує висвітлення подальших змін у соціальній структурі населення, причини і характер цих процесів.

Висвітлення проблеми соціально-економічного розвитку України в другій половині XIX століття потребує аналізу їх особливостей в західноукраїнських землях. Необхідно розкрити проблему переходу до капіталістичних відносин у сільському господарстві та промисловості, розглянути розвиток товарно-грошових відносин, політику Австрійського та Австро-Угорського уряду в соціально-економічній сфері по відношенню до українських земель, проаналізувати особливості соціально-економічного розвитку західноукраїнських земель в порівнянні з Наддніпрянською Україною.

Необхідно з'ясувати, як розвивався суспільно-політичний та національний рухи в Україні у другій половині XIX століття, розкрити їх особливості у порівнянні з попереднім періодом, відмінності розвитку в межах різних імперій. Слід звернути увагу на розвиток громад 60-70-х рр. XIX століття, з'ясувати причини їх створення, соціальні групи, які до них належали, та їх діяльність, реакцію царського уряду, вказати на значення Валуєвського циркуляру 1863 р. та його наслідки. Необхідно також розкрити еволюцію громадівського руху у другій половині 70-х рр. XIX століття: «Молоді громади»; Емський акт 1876 р. та його наслідки; український національний рух у 80-х роках; журнал «Киевская старина»; еволюція національного руху та його політизація в 90-х рр. XIX століття; Братство тарасівців. Слід також розглянути поширення загальноросійських та польських визвольних рухів в Україні, народництво та соціал-демократичні рухи.

Розкриваючи у 4-му питанні проблеми розвитку суспільно-політичних та національний рухів у Західній Україні, особливу увагу слід звернути на виникнення та розвиток у другій половині XIX століття москвофільської та народовської («українофільської») суспільно-політичних течій, з'ясувати початок створення, мету та напрямки діяльності. Особливу увагу слід звернути на політизацію національного руху в Галичині й створення перших політичних партій. Що ви розумієте під поняттям «національно-культурне Відродження»? Збирання історичних пам'яток та фольклору. Розвиток освіти та науки у 1-й половині XIX ст. Відкриття перших університетів.

Слід також розглянути становлення нової української літератури (І.Котляревський). Романтизм в українській літературі 1830-1840-х років. Діяльність Т.Г.Шевченка. Архітектура та мистецтво. Починаючи вивчення теми зазначеного семінару, охарактеризуйте соціально-економічну та

політичну ситуацію на українських землях в кінці XIX ст. Що ви розумієте під поняттям «національне Відродження»? Утворення культурно-освітніх організацій в Україні, пріоритет ідеї національної незалежності в їх діяльності («Руська трійця», «Просвіта», «Громада»). Кирило-Мефодіївське товариство.

Необхідно охарактеризувати стан науки та освіти 2-ої половини XIX ст.: історичні дослідження, розвиток українського мовознавства. Література критичного реалізму. Творчість І.Я.Франка. Живопис та скульптура. Реалістичний театр. Українська музична школа XIX ст.: С.Гулак-Артемівський, М.Лисенко. В 3-му питанні прослідкуйте специфіку української реалістичної культури. Наукові та просвітні товариства. Наукове товариство ім. Т.Г.Шевченка. Книгодрукування та преса. Публіцистика. Модернізм в українській літературі та мистецтві.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Естетичні засади критичного реалізму.
2. Порівняльна характеристика українського та західноєвропейського критичного реалізму.
3. Роль та місце Т.Шевченка та І.Франка в українській культурі.

Теми рефератів:

1. Українські романтики і народна культура.
2. Українська архітектура 1-ої половини XIX ст.
3. Творчість І. Котляревського.
4. Творчість Г. Квітки-Основ'яненка.
5. Діяльність Кирило-Мефодіївського товариства.
6. Розвиток українського театру XIX ст.
7. Українські художники-передвижники.
8. Культура Слобожанщини XIX ст.
9. Українське мистецтво другої половини XIX ст.
10. Українська професійна література початку XX ст.
11. Роль та місце Івана Франка в історії української культури.
12. Українська реалістична проза другої половини XIX ст. як джерело для дослідження історії повсякденності та української ментальності.
13. Т. Шевченко й Кирило-Мефодіївське братство.
14. Польський визвольний рух і Україна.
15. Українська політична думка другої половини XIX ст. М. Драгоманов.
16. Кримська війна і Україна.
17. «Історія Русів» - перша політична історія України.
18. Політичний портрет І. Франка.
19. Реформи Йосипа II. Їх вплив на західноукраїнське суспільство

Література

1. Бойко О.Д. Історія України. К., 2016. С. 213-320.
2. Історія та культура України : навчальний посібник / Уклад. Дедурін Г.Г., Іванов С. Ю., Чорний І.В. Харків : ХНУВС, 2017. С. 43-59.

3. Греченко В. А. Історія та культура України : підручник. Харків : ХНУВС, 2017. С. 186-239.

ТЕМА № 4

Українська державність та культура в добу новітнього часу (1917 – 1991)

Семінарське заняття № 1

Українська державність та культура в добу новітнього часу (1917 – 1991)

Навчальна мета заняття: Розкрити перебіг подій Української революції 1917-1921 рр. Охарактеризувати розвиток українських земель у міжвоєнний період. Розглянути вплив політики українізації на стан національної культури 1920-х рр. Трагічні наслідки доби «розстріляного відродження». Встановити роль України в роки Другої світової війни. Стан української культури у повоєнний період. Окремо розглянути особливості українського дисидентства та феномену «шістдесятництва».

Кількість годин 2 год.

Навчальні питання:

1. Українська революція 1917-1921 рр.
2. Більшовики в Україні. Політика воєнного комунізму.
3. Радянська Україна у 1920-х роках: неп, українізація.
4. УРСР в умовах тоталітарного режиму.
5. Розвиток західноукраїнських земель у 1920-х – 30-х рр.
6. Друга світова війна та Україна. Повоєнна відбудова.
7. Розвиток УРСР у 1950-х – 80-х рр.
8. Українська радянська культура.

Методичні вказівки до навчальних питань:

Розглядаючи 1-е питання, необхідно з'ясувати етапи розвитку Української революції та її періодизацію. Слід розглянути події в Російській імперії, зокрема Лютневу революцію та її вплив на Україну, висвітлити особливості процесу створення Української Центральної Ради, її політичну платформу. Особливої уваги потребує розгляд процесів легітимізації Центральної Ради як загальноукраїнського державного органу, скликання Українського національного конгресу та його значення. Необхідно також розглянути питання внутрішньої та зовнішньої політики Української Центральної Ради.

Визначаючи політичну діяльність Центральної Ради, необхідно розкрити умови прийняття та основні положення I Універсалу, створення Генерального секретаріату (його функції та керівники). Розкриваючи це питання, слід розглянути подальші події української національно-демократичної революції: реакція Тимчасового уряду на діяльність Центральної Ради в Україні; прийняття II Універсалу як компроміс між Центральною Радою та Тимчасовим урядом. Переходячи до розгляду сутності III Універсалу, проголошення Української Народної Республіки. Необхідно також розглянути умови, в яких він був прийнятий, події в Петрограді та повстання у Києві.

Розглядаючи проблему відносин Центральної Ради з Радянською Росією, слід, перш за все, розглянути спроби встановлення влади Рад в Україні: скликання Всеукраїнського з'їзду Рад у Києві та його невдача; з'їзд у Харкові та його наслідки; створення більшовицької Української Народної Республіки та обрання Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету (ВУЦВК). Розкриваючи це питання, слід звернути увагу на подальше розгортання подій, основою яких стала відкрита конфронтація: ультиматум Раднаркому та його сутність; реакція Центральної Ради та її дії; прийняття IV Універсалу Центральної Ради; пошуки зовнішньої допомоги урядом Центральної Ради; Брест-Литовські мирні переговори та їх результат; військові дії більшовиків в Україні; битва під Крутами; вступ військ Німеччини та Австро-Угорщини на територію України; відновлення влади Центральної Ради.

Доречно розглянути кризові явища в уряді УНР, пояснити обставини встановлення в Україні влади гетьмана П. Скоропадського, показати політичні сили, які його підтримували. Розкриваючи діяльність гетьманського уряду, слід показати його діяльність у зовнішній та внутрішній політиці. У рамках останнього необхідно звернути увагу на створення та діяльність гетьманського уряду: проведення реформ урядом П. Скоропадського; робота в галузі культури та освіти; дії по формуванню регулярної армії.

Розкриваючи зовнішньополітичну діяльність гетьмана П. Скоропадського, слід звернути увагу на успіхи у налагодженні дипломатичних відносин з державами. Особливої уваги потребує розгляд діяльності гетьмана по розширенню територіальних меж України та розповсюдженню на них влади П. Скоропадського.

Прорахунки у внутрішній політиці та зміна зовнішнього фактора призвели до антигетьманського повстання, у результаті чого гетьман П. Скоропадський зрікся влади. Прихід до влади Директорії, відновлення Української Народної Республіки. Розглядаючи діяльність Директорії, слід розкрити її становище та активізацію в цих умовах дій більшовиків, створення УСРР. Висвітлюючи внутрішню діяльність Директорії, необхідно розглянути задекларовані принципи діяльності уряду і результати їх втілення в життя, проаналізувати зовнішню політику Директорії, її успіхи, вади та прорахунки: Акт злуки 22 січня 1919 р., стосунки з Польщею, Варшавська угода, радянсько-польська війна та Україна, переговори з Врангелем, Ризький мирний договір.

Висвітлюючи 2-е питання щодо політики радянської влади в Україні, треба розглянути питання створення УСРР, уряду Ради Народних Комісарів та представницьких органів на місцях, розкрити умови прийняття та сутність першої Конституції УСРР. Розкриваючи сутність радянської влади в Україні, необхідно проаналізувати діяльність уряду Х. Раковського, показати діяльність ревкомів та комітетів бідноти на селі, розкрити політичне, національне та культурне життя України в цей час. Як окремий напрямок соціально-економічної політики радянської влади необхідно розглянути політику воєнного комунізму, розкрити основні засади, принципи цієї політики та їх втілення на місцях. Необхідно пояснити, якими були характерні риси політики воєнного комунізму, до яких наслідків вони призвели, проаналізувати

продрозкладку як головний елемент політики воєнного комунізму, розкрити її сутність. Слід також пояснити наслідки, які мала для України політика воєнного комунізму, розповісти про акції протесту селян проти політики.

Під час розгляду 3-го питання необхідно звернути увагу на причини прийняття нової економічної політики. Чому більшовики змушені були відмовитися від політики «воєнного комунізму» і дозволити функціонування приватного підприємництва? Що таке «командні висоти» в економіці? Чому більшовики залишили їх за собою? Проаналізуйте кожен з основних заходів непу. У чому була їх новизна порівняно з політикою «воєнного комунізму»? Зверніть увагу на особливості непу в Україні. Чи ці особливості були на користь українського селянина чи навпаки – означали його повну дискримінацію порівняно з російськими? Охарактеризуйте основні досягнення непу. Чому неп, незважаючи на очевидні успіхи, зіштовхнувся з кризами (1923 р., 1925 р., 1927-1928 рр.)? У чому були причини згортання непу? Які серед них превалювали – політичні чи економічні?

Дайте визначення політики індустріалізації. Які були причини прийняття курсу на індустріалізацію та особливості його реалізації в СРСР? Чому індустріалізацію називають форсованою? Чи виправданими були надшвидкі темпи індустріалізації? Якими були основні джерела індустріалізації? Охарактеризуйте та прокоментуйте основні досягнення індустріалізації. За рахунок чого вони були зроблені?

Дайте дефініцію поняття «колективізація сільського господарства». Чи була ця політика необхідною? Що таке «розкуркулювання»? Чому більшовики широко застосовували цю політику. Охарактеризуйте економічну ефективність колгоспів. У чому були причини голодомору 1932-1933 рр. в Україні з використанням різноманітних історичних джерел, у тому числі спогадів сучасників, опублікованих архівних матеріалів.

Розглядаючи 4-е питання про утвердження сталінського тоталітарного режиму в Україні, згадайте, що означає поняття «тоталітарний режим», чому він виник в СРСР і як утвердився в Україні. Поясніть, якими були причини переходу сталінського тоталітарного режиму до широкого та систематичного терору проти власного народу саме наприкінці 20-х рр. ХХ ст.? Охарактеризуйте хід та суть основних політичних процесів, які відбувалися в цей час в Україні: «шахтинську справу», «Спілки визволення України», «Українського національного центру» і т.д. У чому виявлялася антиукраїнська спрямованість цих процесів? Як їх можна оцінити їх точки зору сьогодення? Наведіть приклади масових репресій в Україні у 1937-1939 рр. Чи спинило репресії прийняття Конституції СРСР 1936 р. та Конституції УРСР 1937 р.? У чому виявлялася абсолютизація держави за цими конституціями? Дайте характеристику основним рисам радянського тоталітарного режиму в 30-ті рр. ХХ ст. У чому виявлялися його економічна, правова, організаційна, соціально-психологічна, оперативна та репресивна складові?

Розглядаючи 5-е питання, висвітліть наслідки пакту Ріббентропа-Молотова для України, процес приєднання Західної України до УРСР, «радянізацію» західноукраїнських земель. Висвітліть початок радянсько-

німецької війни, як вона розгорталася для Червоної армії. У чому були причини поразок радянських військ? Чому не вдалося здійснити «план Барбаросса» за призначеними термінами?

Укажіть при розгляді 6-го питання періодизацію Другої світової війни. Чому вона поділяється саме на такі періоди? Охарактеризуйте становище на окупованій німецько-нацистськими військами території. Як було розчленовано територію України? У чому виявлялася антигуманність і расизм політики німецьких окупантів?

Необхідно висвітлити основні напрямки Руху Опору в Україні. Які етапи в своєму розвитку пройшов радянський партизанський рух? Чому на першому етапі дії радянських партизан були малоефективними? Назвіть найзначніших командирів українського партизанського руху, охарактеризуйте їх діяльність. Коли і як виникла УПА? Якими були основні методи боротьби, яку застосовувала УПА? У чому були особливості та складність діяльності ОУН у цей час?

Назвіть основні етапи визволення українських земель від німецько-нацистської окупації. Охарактеризуйте кожен з етапів, проаналізуйте основні битви цього періоду війни. У чому були причини перемоги Червоної Армії? Якими були втрати республіки за роки німецької окупації? Охарактеризуйте становище, що склалося в промисловості та сільському господарстві у перші роки після звільнення. Коли в основному було завершено відбудову народного господарства після війни?

Дайте характеристику становища в Західній Україні у повоєнні роки. Розкажіть про боротьбу ОУН, форми і методи цієї боротьби. Що являла собою операція «Вісла»? Проаналізуйте суть та цілі сталінських депортацій народів у післявоєнні роки.

Під час розгляду 7-го питання стосовно розвитку УРСР у 1950-х – 80-х рр. слід зосередити увагу на таких основних періодах цього етапу, як хрущовська «відлига», доба «застою» та «перебудова». Здобувачі вищої освіти мають з'ясувати основні причини кризи радянської моделі та етапи становлення національного руху.

У наступному 8-му питанні необхідно розглянути головні етапи та тенденції розвитку української культури. Охарактеризуйте основні стилі та напрямки літератури і мистецтва в Україні на початку ХХ ст. Простежте зв'язок між політикою українізації і станом освіти в першій половині ХХ ст. Розгляньте основні літературні течії в Україні та їх представників. Які новаторські риси характерні для театру «Березіль»? Яка з авангардних течій найбільш плідно виявила себе в українському живопису? Проаналізуйте формування ідеологічних засад соціалістичної культури. Тоталітарні режими і культурні процеси у СРСР в 1930-х рр. Що таке «соцреалізм» та які наслідки він мав для духовного життя України? Охарактеризуйте основні тенденції розвитку української культури у другій половині ХХ ст.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Чотири Універсали Центральної Ради.

2. Розстріляне Відродження.

Теми рефератів:

1. Політичний портрет гетьмана П.Скоропадського.
2. Нові синтетичні форми та види мистецтва XX ст.
3. Українські художники-модерністи (Кандинський, Малевич).
4. Українська культура і нові мистецькі віяння початку XX ст.
5. Політика коренізації в Україні в 20-ті роки XX століття.
6. Україна і утворення СРСР.
7. Ідейно-політична боротьба в 20-ті роки XX століття.
8. Становлення і розвиток українського кінематографу.
9. Драматургія і театр в Україні XX ст.: від Курбаса до Жолдака.
10. Харків у період німецької окупації.
11. Українська інтелігенція та держава в умовах окупаційного режиму.
12. УПА і радянські партизани.
13. Наслідки та уроки Другої світової війни.
14. Хрущовська «відлига» в Україні.
15. Особливості політики «перебудови» в УРСР.
16. Дисидентський рух в Україні.

Література

1. Бойко О.Д. Історія України. К., 2016. С. 321-565.
2. Історія та культура України : навчальний посібник / Уклад. Дедурін Г.Г., Іванов С. Ю., Чорний І.В. Харків : ХНУВС, 2017. С. 60-77.
3. Греченко В. А. Історія та культура України : підручник. Харків : ХНУВС, 2017. С. 246-293; 295-372.

ТЕМА № 5

Особливості історико-культурного розвитку незалежної України (1991-2023)

Семінарське заняття № 1

Особливості історико-культурного розвитку незалежної України (1991-2023)

Навчальна мета заняття: Розібрати проблеми, здобутки та перспективи національно-культурного розвитку України на сучасному етапі. Ознайомитись з основними досягненнями української культури новітнього часу.

Кількість годин 2 год.

Навчальні питання:

1. Проголошення державної незалежності республіки. Перші кроки державотворення (1991 – 1996 рр.).
2. Політичний розвиток України на сучасному етапі.
3. Соціально-економічний розвиток України – досягнення та проблеми.
4. Міжнародне становище та зовнішня політика України.
5. Український культурний простір в умовах незалежності.

Методичні вказівки до навчальних питань:

Розглядаючи 1-е питання плану семінарського заняття, слід проаналізувати суспільно-політичну та економічну ситуацію, яка склалась в СРСР в кінці 80-х – на початку 90-х рр., чітко визначити чинники, що прискорили серпневі події 1991 року, показати їх наслідки. У зв'язку з цим необхідно пригадати хід події в Україні після спроби державного перевороту в Москві та дати їм оцінку. Курсанти повинні розібратись в особливостях політичного розвитку молодшої держави Україна. Для цього необхідно охарактеризувати основні етапи становлення політичної системи республіки, всебічно розкрити складнощі та труднощі цього процесу.

Готуючись до 2-го питання семінару, необхідно показати, як на основі нової Конституції України розвиваються сучасні політичні процеси. При цьому слід розкрити суть «помаранчевої революції» та причини кризи режиму В. Януковича, що привела до подій «Євромайдану». Знати програми основних політичних партій та діяльність уряду країни на нинішньому етапі її розвитку. Схарактеризувати діяльність президентів П. Порошенка та В. Зеленського. Розповісти про хід українсько-російської війни 2014-2022 рр., початок повномасштабного вторгнення російських військ в Україну 24.02.2022 р., перебіг воєнних дій у 2022-2023 рр.

Висвітлюючи 3-є питання плану, курсанти перш за все мають розібратися в причинах економічної кризи в Україні та показати її наслідки. Також необхідно розкрити основні принципи економічної політики урядів України за останні десять років, в т.ч. здійснення приватизації, становлення приватної власності у різних формах функціонування, соціальні аспекти розвитку республіки.

Розкриваючи 4-е питання плану, курсанти повинні мати на увазі, що зовнішня політика України (формування її пріоритетів) багато в чому нерозривно пов'язане з політичним та соціально-економічним становищем, яке склалось в Україні. Сьогодні саме тому зовнішню політику України досить умовно можна поділити за напрямком дій: у СНД, насамперед з Росією, та з країнами ЄС і НАТО. Курсанти мають проаналізувати та показати досягнення, проблеми та труднощі міжнародної політики України, дати їй об'єктивну оцінку. Завершуючи роботу над темою, необхідно підбити підсумки, зробити відповідні висновки.

При розгляді 5-го питання слід зупинитися на сучасному стані української культури. Які зміни відбулися в цій сфері протягом останньої чверті століття. Постмодернізм як переосмислення всієї традиційної культури. Охарактеризуйте сучасний стан культури в Україні. Які актуальні проблеми стоять перед українською культурою: надмірний «патерналізм» держави; відхід держави від регулювання культурних процесів. У чому криються причини сьогодишнього падіння культури серед пересічних громадян України? Чому все частіше проявляється недовір'я у самих українців до своїх національних пріоритетів? Визначте подальші перспективи розвитку української культури.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти:

1. Україна на шляху до незалежності.

2. Революційні процеси в незалежній Україні.

Теми рефератів:

1. Структурні зміни в політичній системі України після проголошення незалежності республіки.
2. Президентські вибори 2004 р. «Помаранчева революція».
3. Прийняття Конституції України та її історичне значення.
4. Криза режиму В. Януковича. «Євромайдан».
5. Повномасштабна агресія РФ проти України.
6. Україна на шляху євроінтеграції.
7. Проблеми та досягнення української культури доби незалежності.

Література

1. Бойко О.Д. Історія України. К., 2016. С. 566-647.
2. Історія та культура України : навчальний посібник / Уклад. Дедурін Г.Г., Іванов С. Ю., Чорний І.В. Харків : ХНУВС, 2017. С. 78-95.
3. Греченко В. А. Історія та культура України : підручник. Харків : ХНУВС, 2017. С. 373-418.

4. Рекомендована література

Основна

1. Бойко О.Д. Історія України. К. : Академія, 2016.
2. [Історія та культура України : навчальний посібник / уклад. Дедурін Г.Г., Іванов С. Ю., Чорний І.В. Харків : ХНУВС, 2017.](#)
3. [Греченко В.А. Історія та культура України : підручник. Харків : ХНУВС, 2017.](#)

Додаткова

1. Бойко О. Новітня історія України. 2014-2019 роки. К. : Академія, 2020.
2. Бурнейко І. Історія козацької України у схемах і таблицях. К. : Мандрівець, 2011.
3. Ваврух М., Гавалюк Р. Нариси з історії української культури. Архітектура, образотворче мистецтво, музика, театр кіно. К. : Світ, 2018.
4. Вовк Х., Савчук О. Студії з української етнографії та антропології. К. : Видавництво Савчук О. О., 2015.
5. Гарін В., Кігіцар І., Кондратенко О. Історія України. К. : Центр навчальної літератури, 2017.
6. Геоштор О. Слов'янська міфологія. К. : Кліо, 2014.
7. Історія та культура України: навчально-методичний посібник. (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018.
8. Історія української культури. Від стародавніх часів до XIX ст. Ілюстрована хрестоматія. К. : Ліра-К, 2020.

9. Історія української культури : курс лекцій для студентів спеціальності 034 Культурологія / Ю. С. Сабадаш, Ю. М. Нікольченко, Л. Г. Дабло ; за заг. ред. Ю. С. Сабадаш. К. : Ліра-К, 2020.
10. Лоза Ю. Історичний атлас України. К. : Українська Картографічна група, 2022.
11. Лузіна Л. Чарівні традиції українок. Харків : Фоліо, 2020.
12. Павлова О., Мельничук Т. Історія української культури. К. : Центр навчальної літератури, 2019.
13. Піддубний С. Великий код України-Русі. К. : ФОП Стебеляк, 2017.
14. Таїрова-Яковлева Т. Гетьмани України. Історії про славу, трагедії та мужність. К. : Кліо, 2015.
15. Хоткевич Г. Історія України. До кінця XVI століття. К. : Центр навчальної літератури, 2020.
16. Шейко В., Тишевська Л. Історія української культури. К. : Кондор, 2013.

Інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті

1. <http://historians.in.ua/>
2. <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
3. <http://litopys.org.ua/>